

Rapport

efter kvalitetsgranskning av gymnasial lärlings-
utbildning vid Örebro Praktiska Gymnasium i
Örebro kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Örebro Praktiska Gymnasium

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Resultat

Inledning

Ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan går på ett yrkesprogram. I den nya gymnasieskolan från 2011 finns det 18 nationella program, varav tolv räknas som yrkesprogram och sex som högskoleförberedande program. De nationella yrkesprogrammen kännetecknas av att examensmålen tar sikte på arbetslivets behov och att programmen innehåller yrkesämnen. Yrkesprogrammen ska enligt skollagen utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning. Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för utbildning också ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning omfattar elever som påbörjade sin utbildning höstterminen 2011 vilket innebär att 2010 års skollag är utgångspunkt för Skolinspektionens granskning. Elever i högre årskurser som följer äldre bestämmelser ingår inte i denna granskning. Gymnasial lärlingsutbildning definieras enligt 1 kap. 3§ gymnasieförordningen som "utbildning inom ett yrkesprogram som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". På en gymnasial lärlingsutbildning ska således mer än hälften av den totala utbildningstiden genomföras på en arbetsplats, motsvarande minst 1251 gymnasiepoäng.

Med arbetsplatsförlagd utbildning avses, enligt 1 kap. 3 § gymnasieförordningen "lärande på ett program som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". Både svenska och internationella studier av yrkesutbildningars kvalitet visar på att en viktig framgångsfaktor är att det bedrivs en planerad och systematisk samverkan mellan skola och arbetsliv avseende den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning under våren och hösten 2012. Granskningen vid Örebro Praktiska Gymnasium i Örebro kommun ingår i detta projekt.

Örebro Praktiska Gymnasium besöktes den 20–21 november 2012. Ansvariga inspektörer har varit Pär Axelsson och Lena Johansson. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning genomförs totalt i 24 kommunala skolor och 16 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Örebro Praktiska Gymnasium i Örebro

Utbildningsföretaget Praktiska Sverige AB ingår i Vindora-koncernen. Praktiska startade den första skolan år 1999, och finns idag på ett 50-tal orter runt om i Sverige. Örebro Praktiska Gymnasium, nedan kallat Praktiska Örebro, startade år 2007 och har idag totalt 67 elever i årskurs ett, 52 elever i årskurs två och 47 elever i årskurs tre fördelat på sju olika program. Av dessa går cirka 40 elever i årskurserna ett och två yrkesintroduktionsprogram. Av det totala antalet elever är det också fyra elever i årskurs tre och 2 elever i årskurs två som är överskrivna från lärlingsutbildning till att få sin yrkesutbildning skolförlagd. Skolinspektionens kvalitetsgranskning vid skolan har avsett programmen bygg- och anläggning (totalt 48 lärlingselever) samt fordon och transport (totalt 9 lärlingselever).

Underlaget för granskningen består av dokument från skolan samt av information som samlats in vid intervjuer den 20–21 november 2012. Intervju har genomförts på skolan med skolans tillförordnade rektor och biträdande rektor samt huvudmannens regionala utvecklingschef och kvalitetsansvarig. Intervjuer har även skett med ett urval elever från be-

rörda program samt med yrkeslärare. Vidare har besök genomförts vid en arbetsplats per granskat program, där även elevernas handledare intervjuats.

Skolan har sedan september år 2012 en tillförordnad rektor i väntan på nyrekrytering till rektorsposten.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Skolinspektionen har granskat kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning för att säkerställa att eleverna ges möjlighet att utveckla de yrkeskunskaper de har rätt till. Detta gäller särskilt de arbetsplatsförlagda momenten liksom hur dessa fasas ihop med de skolförlagda momenten. Skolinspektionens tidigare kvalitetsgranskning av det arbetsplatsförlagda lärandet i gymnasieskolan från 2010 visar på allvarliga brister i många avseenden. För den nya utbildningsformen gymnasial lärlingsutbildning är kvalitet i det arbetsplatsförlagda lärandet av helt avgörande betydelse då mer än hälften av utbildningen ska vara arbetsplatsförlagd. Eventuella kvalitetsbrister i utbildningen på arbetsplatsen kan därför inte på samma sätt som vid traditionell yrkesutbildning kompenseras med skolförlagda moment.

Gymnasial lärlingsutbildning kan bedrivas inom ramen för samtliga yrkesprogram som en av två alternativa vägar till en yrkesexamen. Det är viktigt att försäkra sig om att kvaliteten är hög och jämn så att den nya utbildningsformen upplevs som ett likvärdigt alternativ till en i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning.

Frågeställningar

För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till måste granskningen omfatta kvaliteten i de yrkesinriktade delarna av gymnasiala lärlingsutbildningen oavsett deras förläggning. Kvalitetsgranskningen styrs därför av följande huvudfrågeställningar:

1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i

samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?

- 2. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?**

För att kunna genomföra granskningen har dessa huvudfrågeställningar brutits ned i 17 specifika frågor som mer direkt belyser olika kvalitetsaspekter i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Dessa frågor har grupperats i följande fem områden för att ge struktur i granskningen.

- A. Planering av utbildningen
- B. Genomförande av utbildningen på skola och arbetsplats
- C. Elevens situation
- D. Uppföljning och bedömning
- E. Utvärdering och kvalitetsarbete

Metod och material

Metod

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning omfattar såväl APL som de skolförlagda yrkesinriktade delarna av utbildningen, men tyngdpunkten ligger på den arbetsplatsförlagda delen. En kombination av enkäter och intervjuer samt observationsstudier har utgjort grunden för granskningen. Granskningen av de 40 gymnasieskolorna med gymnasial lärlingsutbildning genomförs under perioderna maj samt september-oktober 2012.

Intervjuerna omfattar elever, yrkeslärare, rektor och handledare på arbetsplatsen. Varje skolbesök beräknas omfatta två-tre arbetsdagar. I samband med att dokument begärts in har Skolinspektionen därutöver efterfrågat en verksamhetsbeskrivning som fyllts i av rektor. Skolinspektionen har på så vis fått en inledande bild av hur skolans undervisning och det arbetsplatsförlagda lärandet är upplagt. Fyra nationella program har ingått i granskningen, bygg- och anläggning, fordons- och transport, handels- och administration samt vård och omsorg. Det är inte troligt att det finns lärlingar inom alla fyra granskade program på samtliga utvalda

skolor. Därför har vid urvalet beaktats att det totalt ändå blir en jämn spridning mellan de fyra programmen.

Vid varje utvald skola har två till tre gymnasiala lärlingar per program utsetts för intervju inom de fyra yrkesprogram som projektet valt ut för granskning. Som en följd av urvalet intervjuas även dessa elevers handledare på arbetsplatsen och yrkeslärare i karaktärsämnen med ansvar för bedömning och betygssättning samt den rektor som har ansvaret för eleven.

Inför skolbesök och arbetsplatsbesök har projektledning och inspektörer informerat om projektets syfte, hur granskningen går till och hur insamlad information kommer att hanteras. De utvalda eleverna har i första hand intervjuats ute på sina lärlingsplatser, ibland har det även gjorts på skolan. Även lärlingarnas handledare har intervjuats på sina arbetsplatser. Den yrkeslärare som är ansvarig för eleven intervjuas på skolan, liksom den rektor som är ansvarig för de gymnasiala lärlingarna. Skolbesöket har avslutats med en återkoppling från inspektörerna till rektorn.

För intervjuerna har särskilda intervjuguider tagits fram utifrån vilka inspektörerna har genomfört strukturerade intervjuer med. Frågeställningarna för granskningsprojektet har brutits ner i intervjufrågor anpassade för de olika grupperna. Syftet med intervjuerna har varit att få intervjupersonerna att kunna tala relativt fritt inom ramen för de frågeområden som bestämts. Det är önskvärt att intervjuerna hålls mer som öppna samtal, inte minst vid besöken på arbetsplatser.

För att få större djup i granskningen och ett mer undervisningsnära perspektiv har, där så varit möjligt, ett antal observationer genomförts genom att eleven följs i dennes aktuella aktivitet. Sådana observationer kan sen ligga till grund för samtalen med elev, handledare och lärare.

Resultat

A. Planering av utbildningen

I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att en viktig förutsättning för att utbildningen på arbetsplatsen ska hålla hög kvalitet är att samarbetet mellan skolan och arbetsplatsen fungerar bra. Läraren och företrädaren för arbetsplatsen bör gemensamt planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser. Även den Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72) har påtalat vikten av lärarens och handledarens gemensamma planering.

- **Finns en uttalad strategi för gymnasial lärlingsutbildning vid skolan?**

Praktiska Örebro arbetar enligt Praktiska Sveriges koncept med gymnasial lärlingsutbildning som verksamhetsidé. Skolförlagd utbildning på Praktiska Örebro är inte sökbart inför att eleverna ska påbörja sin gymnasieutbildning, men enligt rektorn finns exempel på elever som efter att de börjat skrivits över från lärlingsutbildning till skolförlagd yrkesutbildning. Dessa elever ges utbildning på skolan.

För att bedriva verksamheten effektivt har skolan olika strategier. Det finns rutiner för hur utbildningens olika delar ska genomföras, hur lärlingsplatser ska anskaffas, för fördelning av skolförlagd och lärlingsplatsförlagd tid, och för hur information om utbildningen ska ske. Det finns även rutiner för hur elever och lärlingsplatser ska förberedas inför det arbetsplatsförlagda lärandet och för hur uppföljningen av elevernas kunskapsutveckling ute på lärlingsplatserna ska ske.

I intervju med rektor framkommer att skolan idag har svårigheter att hitta lärlingsplatser till samtliga elever, samt med att det arbetsplatsförlagda lärandet ska utgöra minst 50 procent av utbildningen. Enligt biträdande rektorn är det, för elever som av olika anledningar inte har någon lärlingsplats under några veckor, svårt att ta igen den arbetsplatsförlagda tiden under sin utbildning. Därför använder sig skolan av så kallad "skol-APL" där eleverna på cirka 700 kvadratmeters yta ges möjlighet att arbeta i olika verkstäder. Dessa verkstäder används idag för att förbereda elever inför mötet med arbetsplatser och för att komplettera de kunskap-

er eleverna får på lärlingsplatserna, men även för att säkerställa att eleverna ges en utbildning där minst 50 procent sker under "arbetsplatsliknande" former. Skol-APL är utformad så att den så långt som möjligt ska likna arbetsplatsförlagt lärande, både vad gäller arbetstid och innehåll. Enligt biträdande rektorn har man dock märkt att eleverna inte motiveras i samma utsträckning av skol-APL som av tiden ute på lärlingsplatserna.

Enligt den biträdande rektorn är skolan, på grund av svårigheterna att garantera att eleverna ges arbetsplatsförlagd utbildning i tillräcklig omfattning, i ett skede där de nuvarande strategierna ses över. Praktiska Örebro startade sin lärlingsutbildning i samband med försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning år 2008. Innan det erbjöd skolan yrkesutbildning med utökad praktik, och att återta denna form av inriktning för skolan ses som en eventuell lösning på dagens situation. Det finns även tankar på att göra alla utbildningar skolförlagda, men att det ändå ska kunna finnas möjlighet för elever att skrivas över till lärlingsutbildning om förutsättningar finns.

Skolinspektionen bedömer att skolan har rutiner för hur utbildningens olika delar ska genomföras. Så kallad "skol-APL" kan dock inte ses utgöra del i elevernas arbetsplatsförlagda lärande, och skolan bedöms i dagsläget därför inte kunna garantera att eleverna ges den arbetsplatsförlagda tid som utbildningsformen kräver och därmed inte heller den utbildning som eleverna valt att gå. Skolans uttalade strategi för gymnasial lärlingsutbildning bedöms därför idag inte vara hållbar utan behöver utvecklas.

Utvecklingsområde: Skolan behöver utveckla sina strategier för gymnasial lärlingsutbildning, för att kunna garantera eleverna den utbildning de valt att gå.

- *Hur planerar och organiserar skolan lärlingsutbildningen?*

Verksamheten leds av en rektor. För varje program finns en programansvarig yrkeslärare, vilka har en central roll för elevernas arbetsplatsförlagda lärande då de enligt rektorn är skolans kontaktperson gentemot eleverna och lärlingsplatserna, samt ansvarar för uppföljning av elevernas situation på arbetsplatserna både vad gäller trivsel och kunskapsutveckling. I intervjuer med rektorn och yrkeslärarna framgår att det är skolan som ansvarar för att hitta lärlingsplatser till eleverna och att det

finns en person anställd för detta. Då företag visat intresse att ta emot en lärling etablerar yrkeslärarna kontakt med företaget.

I intervju med rektorn framgår att det även finns struktur för fördelning av tid mellan den skolförlagda och den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Enligt rektorns uppgifter är grundstrukturen att eleverna ska vara ute på lärlingsplatserna hälften av dagarna på sin utbildning. I årskurs ett är utbildningarna helt skolförlagda fram tills vecka 13 på vårterminen. Elever i årskurs två är ute på sina lärlingsplatser två dagar i veckan under höstterminen och tre dagar i veckan under vårterminen. I årskurs tre är eleverna på sina lärlingsplatser fyra dagar i veckan. Den problematik som finns runt anskaffning av lärlingsplatser innebär dock att strukturen för tidsfördelningen inte kan efterlevas fullt ut (se vidare under A. Planering av utbildningen. Finns en uttalad strategi för gymnasial lärlingsutbildning vid skolan).

Vidare framkommer i samtliga intervjuer och vid rundvandring att det på skolan finns cirka 700 kvadratmeter med verkstäder anpassade efter de olika programmen. I dessa ges eleverna undervisning i sina respektive yrkesämnen, både som förberedelse inför mötet med lärlingsplatserna, som komplement till det arbetsplatsförlagda lärandet, och för att "spetsa" elevers kompetens. Det framgår även att verkstäderna används för att säkerställa att alla elever ges utbildning i arbetsplatsliknande miljö under minst hälften av utbildningen.

Skolinspektionen bedömer att skolan har en plan och organisation för lärlingsutbildningen, men att svårigheterna att hitta lärlingsplatser gör att planeringen inte kan efterlevas fullt ut.

- *Finns förutsättningar för en skolförlagd inledning på lärlingsutbildningen?*

Enligt rektorns och yrkeslärarnas uppgifter ges samtliga elever i årskurs ett skolförlagd utbildning fram till vecka 13 på vårterminen. Samtliga intervjuer samt rundvandring på skolan visar att skolan har goda materiella förutsättningar för att undervisa i yrkesämnena, med verkstäder för de olika lärlingsprogrammen. Enligt rektorn, yrkeslärarna samt informationen på skolans hemsida, används skolverkstäderna för att ge eleverna baskunskap innan de kommer till lärlingsplatserna.

**Skolinspektionen bedömer att det finns förutsättningar för en skolför-
lagd inledning på lärlingsutbildningen.**

- ***Har alla elever tillgång till lärlingsplatser?***

Vid tiden för Skolinspektionens besök pågår anskaffning av lärlingsplatser till elever i årskurs ett, som ska inleda sitt arbetsplatsförlagda lärande på vårterminen vecka 13. För dessa elever saknas 11 lärlingsplatser. Enligt rektorns uppgifter finns även elever i årskurs två och tre som inte har lärlingsplatser, varav fem elever går bygg- och anläggningsprogrammet, som är det program där svårigheterna att hitta lärlingsplatser upplevs vara som störst. I vissa fall har dessa elever mist sina tidigare lärlingsplatser för att de inte uppträtt lämpligt och i andra fall har skolan ännu inte lyckats hitta en lämplig lärlingsplats inom branschen.

Rektorn uppger att svårigheterna att hitta lärlingsplatser är större i vissa branscher, exempelvis inom bygg- och anläggning, och yrkeslärarna beskriver det som att lärlingar inte upplevs som attraktiva på arbetsmarknaden. På fordons- och transportprogrammet går inga elever i årskurs två, och alla fyra elever som går i årskurs tre har lärlingsplats.

Skolinspektionen konstaterar att alla elever inte har tillgång till lärlingsplatser.

- ***Vem har ansvaret för att skaffa lärlingsplatser?***

I samtliga intervjuer och på skolans hemsida framgår att det är skolans ansvar att hitta lärlingsplatser till alla elever. I intervjuer med rektorn och yrkeslärarna framkommer att det tidigare varit karaktärsämneslärarna, med sina breda kontaktnät inom sin bransch, som haft huvudansvaret för platsanskaffningen samt skolledningens roll att skapa tid för detta. Då det visat sig svårt för lärarna att hinna besöka lärlingsplatserna i tillräcklig utsträckning har skolan från innevarande termin anställt en person som övertagit ansvar för nyanskaffning av lärlingsplatser.

Skolinspektionen bedömer att skolan ansvarar för anskaffningen av lärlingsplatserna genom att ha en person anställd för ändamålet.

- **Finns brister i utformning av utbildningskontrakt?**

Enligt skollagen ska det för elev i gymnasial lärlingsutbildning upprättas utbildningskontrakt som bl a ska ange vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar. Så är ofta inte fallet utan i bästa fall fogas en bilaga till kontraktet eller annat dokument, t ex individuell studieplan som anger detta. Detta är väsentligt dokument för planeringen av elevens utbildning så att den motsvarar kraven i styrdokumentet. I förarbetena (prop. 2010/11: 104, Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning) framhålls att fördelningen av utbildningens innehåll mellan arbetsplats och skola är en viktig uppgift. Likvärdig utbildning förutsätter att uppdelning och planering hela tiden tar sin utgångspunkt i de nationellt beslutade ämnesplanerna. Regleringen i kontraktet ska alltså utgå från ämnesplanerna. Detta gäller även när utbildningen sker på en arbetsplats. Regeringen anser vidare att utbildningskontraktet ska vara ett sammanhållet avtal som reglerar förhållandet mellan skolhuvudman, arbetsplats och elev, varför det av utbildningskontraktet bör framgå vad som är förlagt till arbetsplats.

Dokumentationsgranskning visar att Praktiska Sverige AB har koncerngemensamma avtalsmallar för att reglera ansvarsförhållandena mellan skola och lärlingsplats. Dels upprättas ett handledarutbildningsavtal som tydliggör skolans ansvar för handledarutbildning samt ansvar för exempelvis betygssättning och dokumentation, och dels ett utbildningskontrakt gällande skolans och lärlingsplatsens åtaganden. Utbildningskontraktet tydliggör att det är skolan som är ansvarig för elevens undervisningssituation, även under den arbetsplatsförlagda delen, samt hur eleven är försäkrad. Till utbildningskontraktet bifogas rektorns beslut över vilken kurs och vilka utbildningsmoment som planeras att genomföras på lärlingsplatsen. Utbildningsmomenten utgår från ämnesplanernas centrala innehåll. Här noteras även de moment som inte förväntas kunna genomföras på lärlingsplatsen och som skolan därför planerar att tillgodose på annat sätt. Det handlar exempelvis om att skolan ska ge eleven en lektion i källsortering innan eleven ska hantera spillolja på lärlingsplatsen, eller att skolan ska ordna med miljöpraktik på annan lärlingsplats. I beslutet framgår också att skolans lärare ansvarar för uppföljning, sammanställning och återkoppling av utbildningen samt kvalitetssäkring av utbildningens delar och helhet. Vidare framgår att betygssättning görs av läraren efter samråd med handledaren.

Utbildningskontrakten är undertecknade av elev, handledare samt representant för skolan. De bifogade rektorsbesluten av var kursmomenten ska förläggas är dock inte utformade som en överenskommelse mellan dessa parter, och saknar elevens och handledarens godkännande.

Skolinspektionen bedömer att skolan har utbildningskontrakt som undertecknas av samtliga parter, men att förläggningen av kursmoment inte ingår i detta kontrakt.

Utvecklingsområde: Skolan behöver utveckla utbildningskontraktet så att det sammanhållet reglerar förhållandet mellan huvudman, arbetsplats och elev.

B. Genomförande av utbildningen i skola och på arbetsplats

Regeringen anser, i likhet med Skolinspektionens kvalitetsgranskning av APU (rapport 2011:2), att det är angeläget att elevens yrkeslärare gör regelbundna besök på arbetsplatsen. Sådana besök kan både ha till syfte att följa upp lärlingens kunskapsutveckling och att i samarbete med handledaren stämma av att lärlingens arbetsuppgifter i bredd, djup och innehåll svarar mot de mål som finns uppställda för utbildningen. Erfarenheter från lärlingsförsöket visar att kontakten mellan handledare, lärare och lärling har stor betydelse för arbetsplatsens upplevelse av lärlingsutbildningen. Regeringen lämnar dock inget förslag om att reglera denna typ av arbetsplatsbesök, något som Skolinspektionen tidigare har uttryckt ett behov av (prop. 2010/11:104).

• Hur säkerställer skolan arbetsplatsens kvalitet

Rektorn uppger i intervju att skolan på grund av svårigheterna att hitta lärlingsplatser inte kan ställa så stora krav på lärlingsplatserna, och att skolans godkännande av en lärlingsplats till stor del styrs av vilka arbetsmoment som kan genomföras där. I rektorsintervjun framgår att det inte finns några speciella rutiner för att bedöma en arbetsplats lämplighet, men att yrkeslärarna "har blick" för och bedömer risker vad gäller arbetsmiljö under sina besök vid lärlingsplatsen. I intervju med yrkeslärarna uppger de att arbetsplatsernas kvalitet säkerställs bland annat genom deras besök hos de företag som visat intresse av att ta emot en lärling, då företagen får berätta om arbetsplatsen. Yrkeslärarna gör även löpande

besök, och kontrollerar även i samtal med eleverna att lärlingssituationen upplevs fungera, och det finns exempel där skolan valt att avsluta samarbetet med ett företag för att eleverna inte blivit tagna omhand.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla och definiera gemensamma kriterier som underlag för att bedöma och säkerställa arbetsplatsernas kvalitet.

- *Hur ofta besöker skolan eleverna och deras handledare under APL och vad avhandlas vid besöken?*

Enligt rektorns uppgifter är skolans plan att varje elev får besök var tionde arbetsdag. I intervju med rektorn samt med handledare framgår att yrkeslärarna haft en till två dagar i veckan avsatta för att göra besök på lärlingsplatserna samt att arbeta med nyanskaffning av lärlingsplatser, men att detta varit svårt att hålla. I och med att det finns elever på skolan som går introduktionsutbildning, och elever som temporärt inte har någon lärlingsplats, samt elever som flyttats över till skolförlagd utbildning, finns inte utrymme för lärarna att besöka lärlingsplatserna i den utsträckning som det var tänkt. Lärarna uppger att detta resulterat i att de istället ofta har kontakt med handledarna per telefon, vilket även bekräftas i elevintervjun. Enligt rektorn har skolan, i syfte att utöka lärarnas tid för lärlingsplatsbesök, därför nyligen anställt en person som övertagit ansvaret för nyanskaffning av lärlingsplatser. I intervjuer med rektor och yrkeslärare finns nu bättre förutsättningar för att genomföra lärlingsplatsbesök som planerat, men att man ännu inte håller tidsplanen till fullo.

I lärarintervju framgår att de vid besök på arbetsplatserna förhör sig om exempelvis elevens närvaro samt om det dykt upp problem av något slag. Yrkesläraren frågar om och tittar på vad eleverna gör och har gjort, för att sedan själva stämma av detta mot ämnesplanerna.

Skolinspektionen bedömer att skolan har en plan för yrkeslärarnas kontakt med lärlingsplatserna men att den tidsmässigt inte följs fullt ut. Arbetet med att stämma av utbildningens innehåll mot ämnesplanerna ligger på yrkeslärarna och handledarna involveras i låg utsträckning i detta.

- **Hur säkerställer skolorna handledarens lämplighet och ser till att handledarutbildning genomförs?**

Enligt regeringens bedömning i prop. 2010/11:104 är handledarnas kompetens avgörande för kvaliteten i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Kompetens handlar dels om djup och bredd i yrkeskunskaperna, dels om kunskap om lärlingsutbildningens förutsättningar, t.ex. de mål och kunskapskrav som finns för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Flera remissinstanser, däribland Skolverket och Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72), har föreslagit att handledarutbildning ska vara obligatorisk för deltagande arbetsplatser. Regeringen gör samma bedömning, när det gäller betydelsen av kompetenta handledare men väljer att inte göra handledarutbildning obligatorisk. Skolhuvudmannen har ett stort ansvar när det gäller att se till att handledarna har den kunskap och erfarenhet som krävs för uppdraget. Det innebär att skolhuvudmännen bör ge handledare information, stöd och utbildning kring lärlingsutbildningens innehåll, mål, ramar och ansvarsfördelningen mellan skola och arbetsplats.

Rektorn uppger i intervju att skolan på grund av svårigheterna att hitta lärlingsplatser inte kan ställa så stora krav på handledare, att man får vara rädd om de lärlingsplatser som finns till förfogande. I intervju med yrkeslärarna uppger de att de i samtal med eleverna kontrollerar att lärlingssituationen upplevs fungera, exempelvis att eleverna fått sin handledare.

Enligt rektorns uppgifter erbjuder Praktiska sedan år 2009 handledarutbildning till samtliga handledare, och båda de intervjuade handledarna har deltagit i en sådan. Samtliga handledare utbildas genom träffar som skolan anordnar samt löpande i samband med yrkeslärarnas besök på arbetsplatserna. Dessutom ges, inom Praktiska Sverige AB, femtio handledare per år möjlighet att på distans och deltid få läsa 7,5 högskoleutbildning vid Karlstads universitet. Denna utbildning är anpassad och designad för handledare till Praktiskas gymnasieskolor.

Skolinspektionen bedömer att handledarutbildning genomförs men att skolan behöver utveckla och definiera gemensamma kriterier som underlag för att bedöma och säkerställa handledarnas lämplighet.

- **Hur fungerar programråden?**

Rektorn beskriver vikten av att skolan knyter personliga kontakter med representanter för olika branscher. Programråden är en viktig arena för

detta, och finns upprättade för samtliga program. Till programråden inbjuds handledare och representanter för fackförbund för att träffa skolans personal och elever. Intresset för dessa möten varierar mellan olika branscher, men inom de granskade programmen är uppslutningen god. Inom inriktningen måleri i bygg- och anläggningsprogrammet finns även länsövergripande programråd i samverkan med kommunala skolor.

Rektorn uppger vidare att programråden genomsyras av öppen dialog där branschrepresentanter och elever diskuterar sina upplevelser, exempelvis skolans och elevernas förväntningar på utbildningen och branschens framtida arbetskraftsbehov. Programråden ger även skolan möjlighet att knyta nya kontakter med företag. I programråden tas också beslut som påverkar lärlingsutbildningens förutsättningar, exempelvis hur lärlingsplatserna ska fördelas.

Skolinspektionen bedömer att skolan uppfyller kraven på programråd.

C. Elevens situation

- *Hur förbereds eleverna innan de går ut på sin första arbetsplats?*

I intervju med rektorn och yrkeslärarna framgår att elevernas utbildning är skolförlagd under första terminen i årskurs ett. Under denna tid förbereds de inför mötet med lärlingsplatserna. Det handlar dels om sociala aspekter, exempelvis vikten av att passa tider och att ha ett bra bemötande, och dels praktiska kunskaper. Under tre dagar i veckan får eleverna arbeta i skolans verkstad för att lära sig grunderna i respektive yrke. Elever uppger i intervju att de ges bra förberedelser vad gäller skyddsutrustning och därför kan ha synpunkter på den utrustning de ges på lärlingsplatserna.

Skolinspektionen bedömer att eleverna förbereds både socialt och praktiskt innan de går ut på sin första arbetsplats.

- *Hur säkerställer skolan att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav?*

I intervju med yrkeslärare framkommer att de ser det som svårt att påverka exempelvis rådande jargonger på lärlingsplatserna. Istället försöker de bearbeta eleverna under den skolförlagda tiden genom att diskutera

exempelvis jargonger samt begränsa dem i uttryck som strider mot den värdegrund skolan står för. I förlängningen tror lärarna att detta kan leda till en situation på arbetsplatser där yngre medarbetare vågar säga ifrån.

I dokumentationsgranskning samt i rektorsintervju framgår dock att skolans plan mot kränkande behandling inte behandlar de specifika situationer som kan förekomma under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Vidare finns ingen beskrivning av hur lärlingsplatserna ska involveras i skolans arbete med normer och värden.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver säkerställa att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav.

Utvecklingsområde: Skolan behöver utveckla en strategi för hur skolans arbete mot kränkande behandling även ska involvera miljön på lärlingsplatserna. Vidare behöver skolans plan mot kränkande behandling även omfatta elevens hela skoltid och därmed även verksamheten vid lärlingsplatserna.

- *Kan arbetsplatserna anpassas till elever med särskilda behov?*

I intervju med rektorn framkommer att det idag inte finns någon elev på skolan som har beslut om särskilt stöd i praktiska ämnen. Skolan arbetar med individanpassning, exempelvis genom att elever som fungerar bättre i små sammanhang placeras på en liten arbetsplats. Vidare ger skolan information till lärlingsplatserna om alla elever, för att underlätta för lärlingsplatserna att ta emot och bemöta eleverna på bästa sätt, samt följer upp elevernas situation på arbetsplatserna vid besök och i samtal med eleverna.

Skolinspektionen konstaterar att det idag inte finns någon elev på skolan som har beslut om särskilt stöd i praktiska ämnen, men att skolan värnar en god samverkan med lärlingsplatserna för att främja individanpassning.

- *Hur hanterar skolan elever med svag motivation och/eller bristande social kompetens?*

I intervju med yrkeslärarna uppger de att det finns en stor spridning vad gäller elevernas engagemang för sin utbildning, men att de upplever att många av skolans elever är mer skoltrötta än elever på skolförlagda ut-

bildningar. Rektorn uppger att det finns exempel på elever med svag motivation och bristande social kompetens, och att skolan arbetar med detta i flera bemärkelser, exempelvis genom information inför gymnasievalet, genom att förbereda eleverna inför mötet med arbetsplatser, och genom arbetet med särskilt stöd.

I samtliga intervjuer framgår att lärlingsutbildning i vissa avseenden ställer högre krav på eleverna än en skolförlagd utbildning, exempelvis vad gäller längd på arbetsdagar. Trots detta framgår i rektorsintervjun att många av de elever som söker sig till lärlingsutbildning är skoltrötta. Som en förklaring till detta uppges att grundskolornas studiehandledare ger missvisande information om vad som krävs för att klara av en yrkesutbildning, och att de ibland kan rekommendera den till skoltrötta elever. Skolan försöker därför nå ut med en rättvisande bild av lärlingsutbildning i god tid. Man arbetar därför både med riktad information till studiehandledare samt information på sin egen hemsida. Där framgår att utbildningarna till hälften är skolförlagda och till hälften äger rum ute på en arbetsplats. Utbildningen beskrivs som "tuff", med tidiga morgnar och sena eftermiddagar där läsläsning sker på kvällstid. På hemsidan framgår även att skolan förväntar sig att eleven ska vara "nyfiken, framåt och sugen på att prova nya uppgifter, vara trevlig och komma i tid".

I rektorsintervju framkommer att skolan oftast lyckas väcka elevernas motivation genom deras kontakt med lärarna. Eleverna bemöts som vuxna och får snabbt en identitet. I de gymnasiegemensamma ämnena beskrivs eleverna "glida tillbaka" i gamla roller och vara mer skoltrötta.

Enligt rektorn har skolan ett fungerande arbete runt att uppmärksamma elever som av någon anledning får problem i sin skolgång. Skolan har en webbplattform som visar dagsläget, där det syns om elever "halkar efter". Lärare, mentorer och rektor går regelbundet igenom samtliga elever, uppmärksammar eventuella problem och upprättar åtgärdsprogram. Vid hög frånvaro kan kurser förlängas, och elever kan "tas in" från lärlingsplatsen för att göra klart kurser på skolan.

Runt vissa elever har skolan trots insatser ändå inte lyckats få det arbetsplatsförlagda lärandet att fungera, och har då flyttat över dessa elever till skolförlagd yrkesutbildning.

Skolinspektionen bedömer att skolan har strategier för att arbeta med elever med svag motivation och bristande social kompetens.

D. Uppföljning och bedömning

I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att läraren och företrädaren för arbetsplatsen gemensamt bör planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser.

- **Hur bedöms och betygssätts elevernas yrkeskunskaper?**

I intervju med rektorn och yrkeslärarna framkommer att lärarna följer elevernas arbetsplatsförlagda kunskapsutveckling dels genom skriftliga veckorapporter från eleverna och dels genom samtal med handledarna då lärarna besöker lärlingsplatserna. I intervju med eleverna uppger de att lärarna varje vecka även frågar eleverna om vad de gjort under dagarna på lärlingsplatsen. I samtliga intervjuer framkommer samstämmigt att eleverna i veckorapporten skriver vad han/hon arbetat med under veckan, och att handledaren därefter ger sitt omdöme genom att i samma dokument markera i vilken mån eleven utfört arbetet på ett professionellt sätt. Rapporten innehåller även uppgifter om exempelvis närvaro, skyddsutrustning och socialt engagemang, och skrivs under av eleven, handledaren och läraren. I den senaste versionen av skolans utbildningskontrakt står det att lärlingsplatsen ska dokumentera elevens framsteg i det dokumentationsmaterial som skolan tillhandahåller, och i intervju med eleverna framkommer att de är noga med att lämna in sina veckorapporter eftersom närvarouppgifterna i rapporterna är kopplade till skolans utbetalning av elevernas matersättning.

Yrkeslärarna uppger att avstämningen av med vilken kvalitet eleven utfört momenten skiljer sig åt mellan olika program. I vissa fall upplever lärarna att handledarna är för snälla i sin kvalitativa bedömning i veckorapporterna, varför tiden på skolan blir den viktigaste tiden för att kunna bedöma med vilken kvalitet eleverna kan utföra arbetet. I andra fall upplevs handledarna på arbetsplatserna vara mycket professionella och ge heltäckande bedömningar av dessa aspekter.

I intervju med yrkeslärarna uppger de att handledarna inte blir regelmässigt insatta i ämnesplanen, och att de inte har som rutin att diskutera dess innehåll med lärlingsplatserna. Istället får handledarna berätta vad eleven arbetat med. Genom sina lärlingsplatsbesök samt genom veckorapporterna stämmer lärarna sedan själva av mot ämnesplanerna vad eleverna gjort och med vilken kvalitet, och anpassar utifrån detta den skolförlagda tiden så att eleverna får fokusera på de moment de har behov av. Det finns exempel där ämnesplanerna omfattar kunskaper som eleverna ofta inte ges tillfälle att tillägna sig på arbetsplatserna, exempelvis praktiska kunskaper om gasanvändning. Skolan genomför då dessa moment i skolan, men försöker anpassa momenten till verkligheten så långt som möjligt. Yrkeslärarna uppger att veckorapporterna i kombination med besöken på lärlingsplatserna samt arbetet i skolans egna verkstäder utgör ett bra underlag för att kunna stämma av vilka moment, samt med vilken kvalitet, eleverna arbetat med i förhållande till ämnesplanerna. De uttrycker en önskan om att kunna säga till lärlingsplatserna vad eleven behöver arbeta med, men upplever att ansvaret ligger på dem att följa upp elevernas utveckling och sedan komplettera deras kunskaper inne på skolan.

Yrkeslärarna uppger vidare att de inför bedömning av elevernas kunskaper i årskurs tre ringer till handledarna för att få feedback på sina bedömningar, vilka antecknas i ett av skolan kallat "bedömningsmotiv".

Skolinspektionen bedömer att skolan har fungerande strukturer för att kunna bedöma och betygssätta elevernas kunskaper, men att handledarna med fördel i högre utsträckning kan involveras i ämnesplanernas innehåll.

- ***Finns tillgång på yrkeslärare som kan undervisa i skolförlagda delar samt kommunicera med handledaren om yrkesinnehållet på arbetsplatserna?***

Enligt skollagen 2 kap § 13 ska huvudmannen för undervisning använda lärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren ska bedriva.

Enligt skollagen 2 kap § 18 får huvudmannen om det inte finns någon lärare att tillgå inom egen organisation som har den utbildning som krävs använda en annan person för att bedriva undervisningen. En sådan person ska:

1. *vara lämplig att bedriva undervisningen, och*

2. i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som krävs för undervisningen.

Normalt får en person som avses i 2 kap § 18 endast användas för bedriva undervisning under högst ett år i sänder, vilket dock inte gäller undervisning i yrkesämne.

I rektorsintervju framkommer att ingen av yrkeslärarna i dagsläget har behörighet. Det är heller ingen behörig lärare som sökt utannonserade tjänster. Det finns dock en utbildningsplan för de nuvarande yrkeslärarna. För att stimulera lärarna att utbilda sig har skolan bekostat utbildningsmaterial, resor och nedsättning i tid. Inom Praktiska Sverige AB finns även internutbildning samt en tillsatt grupp som arbetar just med hur skolan ska underlätta för anställda att vidareutbilda sig.

I intervju beskriver rektorn att yrkeslärarna har en kontinuerlig kontakt med handledarna och uppföljning av elevernas kunskapsutveckling under den arbetsplatsförlagda tiden. I intervju med yrkeslärarna uppger de att de vid sitt första besök på lärlingsplatserna går igenom försäkringsvillkor och skriver kontrakt, och att de sedan med jämna mellanrum har kontakt med handledaren, oftast per telefon, för att stämna av att det inte uppstått problem av något slag.

Kommunikationen runt yrkesinnehållet på lärlingsplatserna sker enligt yrkeslärarna både under deras besök på lärlingsplatserna och skriftligt genom elevens veckorapport med handledarnas kvalitativa omdömen.

Skolinspektionen bedömer att skolan har tillgång till yrkeslärare som kan undervisa i skolförlagda delar samt kommunicera med handledaren om yrkesinnehållet på arbetsplatserna. Vidare konstaterar Skolinspektionen att yrkeslärarna saknar behörighet men att skolan upprättat en utbildningsplan.

E. Utvärdering och kvalitetsarbete

- *Hur följs den gymnasiala lärlingsutbildningen upp och utvärderas i syfte att tillvarata erfarenheter för att förbättra och utveckla den?*

Dokumentationsgranskning visar att skolan har standardiserade blanketter för uppföljning av lärarens kontakter med lärlingsplatserna där

datum och eventuella anmärkningar framgår. Det finns även blanketter för uppföljning av inlämnade veckorapporter, där antal arbetsplatsförlagda dagar veckovis följs upp och även utgör underlag för elevernas matersättning.

I intervju med rektorn framkommer vidare att regelbundna pedagogiska diskussioner förs i skolans arbetslag, återträffar anordnas med gamla elever, och statistik förs över andelen elever som får anställning direkt efter att de avslutat sin lärlingsutbildning, vilket de senaste tre åren varit cirka 83 procent. En gång per år genomförs också "Praktiskas skolbarometer", en enkät om hur undervisningen och skolgången vid Praktiska upplevs.

I intervju med rektor framkommer exempel på hur erfarenheterna tas tillvara och leder till förändringar, som att elevantal på utbildningar justeras efter efterfrågan, att verkstädernas innehåll utvecklas samt att skolan påbörjat ett förändringsarbete för att utveckla verksamheten i en riktning där frågan om bristen på lärlingsplatser kan lösas.

Skolinspektionen bedömer att skolan följer upp och utvärderar verksamheten och att åtgärder vidtas för att förbättra kvaliteten

Sammanfattning:

-
- 1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?**

Granskningen visar att skolan har rutiner för hur det arbetsplatsförlagda lärandet genomförs, goda förutsättningar att genomföra yrkesutbildning på skolan, samt former för samverkan med det lokala arbetslivet. Skolan har också flera verktyg för att följa upp och utveckla utbildningen. Trots detta finns områden som behöver utvecklas för att säkerställa att eleverna ges en utbildning av hög kvalitet.

Skolans anskaffning av lärlingsplatser täcker idag inte behovet utifrån de elever som skolan antagit till sina yrkesutbildningar. Detta innebär att eleverna riskerar att inte ges minst hälften av sin utbildning arbetsplatsförlagd, och därmed måste skrivas över till skolförlagd yrkesutbildning. Bristen på lärlingsplatser tenderar även att påverka rektorns och yrkeslä-

rarnas upplevelse av vilka förväntningar skolan kan ha på lärlingsplatser, exempelvis krav på arbetsplatsernas kvalitet och värdegrund och handledarnas lämplighet. Skolan har även lågt ställda krav på handledarnas kännedom om ämnesplanerna.

Vidare finns behov av att utveckla utbildningskontrakten så att de sammanhållet reglerar förhållandet mellan huvudman, arbetsplats och elev.

Skolinspektionen bedömer att Praktiska Örebro i flera avseenden har goda förutsättningar och strukturer för det arbetsplatsförlagda lärandet, men att lärlingsutbildningarna idag inte fullt ut genomförs i enlighet med gymnasieskolans styrdokument. Skolan måste utveckla sina strategier för gymnasial lärlingsutbildning, så att skolan ska kunna säkerställa att eleverna ges den utbildning de valt att gå samt lärlingsplatsernas kvalitet.

2. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?

Granskningen visar att yrkeslärarna genom de skriftliga veckorapporterna samt genom dialog med eleverna och handledarna följer upp elevernas kunskapsutveckling på lärlingsplatserna, och att de utifrån dessa underlag anpassar det skolförlagda lärandet så att eleverna ges möjlighet att arbeta med samtliga delar av ämnesplanernas centrala innehåll. De moment som eleverna ofta inte ges tillfälle att tillägna sig på arbetsplatserna genomförs i arbetsplatsliknande skolmiljö.

Skolinspektionen bedömer att Praktiska Örebro ser till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs, men att skolan med fördel kan arbeta för att göra handledarna mer delaktiga i detta.

Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete i syfte att höja verksamhetens kvalitet i första hand bör genomföras inom följande områden:

- Skolan behöver utveckla sina strategier för gymnasial lärlingsutbildning, för att kunna garantera eleverna den utbildning de valt att gå.

- **Utvecklingsområde:** Skolan behöver utveckla utbildningskontraktet så att det sammanhållet reglerar förhållandet mellan huvudman, arbetsplats och elev.
- **Utvecklingsområde:** Skolan behöver utveckla en strategi för hur skolans arbete mot kränkande behandling även ska involvera miljön på lärlingsplatserna. Vidare behöver skolans plan mot kränkande behandling även omfatta elevens hela skoltid och därmed även verksamheten vid lärlingsplatserna.